

Nový občanský zákoník ve společnosti sítí

Ivo Telec

Nový občanský zákoník je na světě. Zákoník dovršil transformaci našeho právního řádu po roce 1989 a konečně nahradil legislativní provizorium z roku 1991. Do jeho přípravy a projednávání byla zapojena široká právnícká i laická veřejnost. Zazněly však i kritické hlasy. Někteří kritici poukazovali na údajnou „nemodernost“ zákoníku. Zastavme se u toho. Připomínky směřovaly například k tomu, že zákoník údajně nedostatečně reaguje na soudobou informační společnost či společnost sítí. Přiznávám, že těmto – pohříchu jen všeobecným a nekonkretizovaným (tudíž i nevědeckým) – výtkám věcně ani právně nerozumím. Více si k tomu řekneme dále.

I. Různosti z informační společnosti

Uzavírání **smluv po internetu** neboli distančním způsobem je v novém občanském zákoníku upraveno obecně v rámci právního jednání vůči nepřítomné osobě (§ 570). Používání prostředků dálkové komunikace zákoník dále řeší u smluv spotřebitelských (§ 1820). Zákoník i **nadále** počítá s obecnou možností používání nejen kvalifikovaného (zaručeného), ale i **prostého elektronického podpisu** na písemnostech v elektronickém styku (§ 561 odst. 1). Nově se zákoník věnuje e-mailům a elektronickým zprávám typu SMS a MMS apod. v právním styku. Zavádí totiž **vyvratitelnou domněnku spolehlivosti** systematických, posloupných a proti změnám chráněných záznamů údajů o právních jednáních v elektronickém systému (§ 562 odst. 2); např. v systému soukromé elektronické pošty v mobilním telefonu anebo na poštovním serveru třetí osoby v kyberprostoru. Zlepšena je též **informovanost spotřebitele** ve vazbě na dodané **zboží s digitálním obsahem** (údaje o funkčnosti a věcné součinnosti), (§ 1811); např. u audiovizuálních mediálních služeb na vyžádání (*video on demand*).

Věc v právním smyslu je pojata široce v duchu zjednodušení transferu technologií, jakož i významu práv duševního vlastnictví (§ 489). **Dílo s nehmotným výsledkem** je upraveno podobně jako dosud (§ 2631) a úprava **licenční smlouvy** je konečně sjednocena v jednom kodexu (§ 2358), čímž je **překonána** dlouholetá nežádoucí (a právně nebezpečná) **dualita smluvního práva**. Způsoby užití autorských děl a jiných ideálních předmětů po internetu speciálně řeší jako doposud autorský zákon, což je ve světě běžné.

Občanský zákoník zavádí **novou zvláštní skutkovou podstatu deliktu škody**, a to **škody způsobené informací nebo radou** (§ 2950). Rovněž tak zavádí **novou zvláštní skutkovou podstatu nekalé soutěže**, jíž je **dotěrné obtěžování** (§ 2986), které se týká zneužívání sítí elektronických komunikací. Zákoník též rozšiřuje případy náhrady **nemajetkové újmy** (§ 2971).

Nicméně, stranou úpravy občanského zákoníku byla ponechána jedna věc. Jedná se o **nahrazení** přísné (objektivní) soukromoprávní odpovědnosti poskytovatelů ukládacích služeb na internetovém serveru (*hostingu*), např. provozovatelů elektronických úložišť videí či diskusních fór (*information service providers*), subjektivní odpovědností za zavinění protiprávního jednání alespoň nevědomou nedbalostí. Tato úprava **zůstává** zachována v kontextu zvláštního zákona o službách informační společnosti jako dosud. Nikdo ani nenavrhol zahrnutí této látky do občanského zákoníku jakožto obecného předpisu. Týká se to nejen omezení odpovědnosti, ale i celého nápravného postupu v těchto případech (*notice and takedown procedure*).

Podstatné **obsahové náležitosti** některých smluv týkajících se elektronických komunikací, např. smlouvy o připojení k veřejné telekomunikační síti, jež má povahu smlouvy o dílo, zůstávají ústrojně upraveny zvláštním předpisem o elektronických komunikacích, který úzce navazuje na technické otázky a veřejnoprávní regulaci trhu.

Jak je vidno, některé věci, které mají soukromoprávní význam ve „společnosti sítí“, zůstávají i nadále upraveny zvláštními předpisy. Stalo se tak proto, aby nový občanský zákoník (podobně jako zákoník současný) nebyl zahlcen technikáliemi; (srov. např. podrobnosti elektronického podpisu aj.). Celkově však můžeme říci, že **všeobecný soukromoprávní základ** práva informačních a komunikačních technologií byl novým kodexem obecného soukromého práva zásadně zohledněn.

II. Doménová jména

Ojedinělé výtky se týkaly toho, že nový občanský zákoník neupravuje doménová jména, jež jsou v současnosti běžně používána. Námitky měly demonstrovat „zastaralost“ nového kodexu. Připomínky to ale byly **nesprávné**. Doménová jména jsou v podstatě jen zjednodušenými překlady složitých číselných **internetových adres** (jedinečných věcných identifikátorů) počítačů (serverů) v síti elektronických komunikací, které jsou navenek vyjádřeny „uživatelsky přívětivými“ znaky (zejména písmeny a z nich utvořenými slovy). Přesnější je hovořit o názvu či označení domény, nežli o „jménu“ domény, protože jméno má

osoba, nikoli věc.

Doménová jména bývají ve světě běžně spojována s **relativním majetkovým právem** čili se **závazky**, jež souvisí s využíváním **služeb elektronických komunikací**. Nikoli s právy absolutními (věcnými právy a právem dědickým). Tak, jak by ve světě nikoho rozumně nenapadlo, aby běžné kuchařské recepty na bramboračku byly předmětem věcných práv, podobně ani u nás nikoho rozumně nenapadá, aby takovýmto předmětem byly znaky (též číslice) tvořící internetovou adresu, která souvisí s číselným označením počítače, resp. serveru, na kterém je umístěn portál uživatele doménového jména nebo souvisí s adresou elektronické pošty.

Podstata celé soukromoprávní záležitosti kolem internetových adres spočívá v něčem zcela jiném, nežli ve věcných právech. Totiž v **majetkovém plnění na základě smlouvy**, neboť se pohybujeme v prostředí poskytování **elektronických služeb** v soukromých poměrech. Znamená to, že disponibilním předmětem tu je **pohledávka**. V praxi to nepřináší žádné problémy, protože pohledávku, jež tvoří **nehmotný majetek**, resp. jmění, lze ocenit, postoupit včetně vydražení na elektronicky vedené dražbě, vložit do základního kapitálu či zastavit atd. Navíc, nový občanský zákoník zavádí možnost postoupení celé smlouvy (§ 1895), nikoli jen pohledávky (§ 1879).

Pravdou je, že běžně (i ekonomicky) hovoříme o „převodu“ doménového jména, popř. o jeho „zastavení“. Právně pojmově ale **nakládáme s pohledávkou** věřitele na majetkové plnění poskytované správcem internetových adres (dlužníkem). Ve skutečnosti tak dochází k postoupení pohledávky, která je i zastavitelná, popř. půjde i o možnost postoupení celé smlouvy podle nové úpravy. Pohledávka je rovněž předmětem exekuce.

Sama doménová jména jsou i nadále ideálními **soukromoprávními předměty** (nově s povahou nehmotných věcí v širokém právním smyslu občanského zákoníku). Jejich soukromoprávní ochrana je však i do budoucna stanovena **nepřímo** prostřednictvím ochrany před **nekalou soutěží**, zejména před **vyvoláním nebezpečí záměny** (§ 2981). V tomto směru se vůbec **nic nemění**. Podstatné totiž je, zda stát legálně stanoví ke „zvláštním“ (rozuměno zevnějším či jiným zvláštním) označením včetně doménových jmen **absolutní majetková práva** s účinky vůči všem, anebo nikoli (§ 977). Zodpovězení takovéto otázky ale **nepřísluší** občanskému zákoníku jako předpisu **obecného** soukromého práva, který tak nečiní ani v jiných případech; například ani u autorských děl nebo vynálezů či ochranných známek atd. Široká koncepce nového obecného soukromého práva, která se u nás objevila v druhé polovině 90. let (*Zoulík*), byla brzy opuštěna pro velký rozsah specifické látky, včetně obtížného vydělení veřejné správy průmyslového vlastnictví z nabývání nebo pozbývání

některých soukromých práv. (Srov. právo známkové či patentové se svými průmyslověprávními výsadami.).

Občanský zákoník proto v souladu s mezinárodními zvyklostmi ponechává jen **nepřímou** soukromoprávní ochranu internetových adres prostřednictvím ochrany před **nekalou soutěží**. Doménová jména, ač nehmotné věci v právním smyslu, tak tvoří **tzv. zbytkový majetek**, který i nadále zůstává součástí pojmu duševního vlastnictví. **Podobně** si poukažme na obchodní štíty, obchodní či tovární značky, obchodní úpravy (tj. prostá označení), zlepšovací návrhy (inovace), *know-how* aj. Mezi obchodním štítem a názvem domény je ostatně i **věcná obdoba**, neboť obojí slouží jako **adresa** k určení určitého místa nebo k jeho nalezení; například k nalezení skutečného hudebního obchodu na ulici nebo virtuálního hudebního obchodu on line na síti.

Dodávám jen, že ve světě **neexistuje** právně politické dorozumění o tom, že by snad některé druhy zevnějších označení či přímo adres, a to zrovna internetové adresy, měly být absolutně právně chráněny prostřednictvím přiznání absolutních majetkových soukromých práv k nim. Neznám stát světa, který by tak stanovil. Ani právo EU upravující doménová jména v doméně nejvyšší úrovně „.eu“ k nim **nepřiznává** absolutní majetková práva. (Zvláštnosti dědického či jiného nástupnictví v průběhu registrace v doméně „.eu“ nechávám stranou.) **Naopak**, celé unijní právo doménových jmen slouží k ochraně zcela **jiných práv**. A to zejména absolutních práv známkových a absolutních práv k obchodním jménům, do nichž bylo protiprávně zasazeno „elektronickým skutkem“ pomocí internetových adres (názvů domén). O absolutních soukromoprávních účincích vzniku doménového jména **nehovoří** ani další světově ojedinělá, totiž finská právní úprava doménových jmen („.fi“ nebo „.ax“), která je založena na veřejné správě internetových adres v rámci finského veřejného práva informačních a komunikačních technologií.

Pokud se jedná o **mimosoudní řešení sporů** (ADR) ve věcech ochrany zejména známkových či firemních práv nebo nekalé soutěže, kdy rušebním předmětem je cizí doménové jméno, zůstává vše při starém. Občanský zákoník **neřeší arbitráže**. Rozhodčí doložka, jež se v smluvní praxi obvykle používá, se ovšem vykládá a posuzuje nejen podle příkazů arbitrážního předpisu, ale též podle ustanovení občanského zákoníku. Podotýkám jen, že arbitrážní spisová agenda je v těchto případech běžně vedena elektronicky.

Často diskutované uplatnění **převodního nároku** postižené osoby ve vztahu k rušebnímu doménovému jménu v jiné doméně nežli „.eu“, kde se jedná o nárok výslovný, je věcí rozšiřujícího výkladu zákona o vymáhání práv z průmyslového vlastnictví, popř. předpisu proti nekalé soutěži, resp. rozšiřujícího výkladu nařízení EU. Věc opět stojí mimo

občanský zákoník. Deliktní nárok na „převod“ doménového jména má povahu **nároku na bezúplatné postoupení pohledávky**, kterou má rušitel (věřitel) vůči správci rušebního předmětu (dlužníkovi), a to nároku na postoupení obligačního (relativního) práva ve prospěch postiženého nárokovatele (postupníka). Srov. **podobně** stávající (a zásadně i nové) korporační právo upravující deliktní nárok obchodní společnosti či družstva na převod (absolutních i relativních) majetkových práv nabytých tím, kdo porušil zákaz konkurence; např. i tak, že konkurenčně jednal na úkor korporace právě v souvislosti s doménovým jménem.

III. Soukromá správa internetových adres

Nový občanský zákoník i nadále spojuje internetové adresy (doménová jména) v rámci privátní autonomie s **relativními majetkovými právy** (pohledávkami) na **majetková plnění** poskytovaná správcem internetových adres (zhotovitelem díla). A to s relativními právy založenými **smlouvou**, která bývá uzavírána **adhézním** (přílnavým) **způsobem** (§ 1798). Monopolním (technicky odůvodněným) smluvním správcem internetových adres v doméně „.cz“ je nevýdělečná civilní korporace *CZ.NIC, z. s. p. o.*, sídlem v Praze 2. Podobně tomu bývá i v cizině (vyjma Finska).

Právě **smlouva**, jejíž obsah obvykle odpovídá světovému standardu, se stává **právním důvodem** soukromé správy internetové adresy, která je **prostou správou cizího majetku** podle nového občanského zákoníku, popř. se řídí podobností. Majetkové plnění spočívá ve správcově **konání** (*facere*), tzn. v hmotném zachycení patřičné nehmotné internetové adresy (resp. umožnění jejího samoobslužného elektronického zachycení objednatelům) v příslušné **soukromé databázi** a v udržování tohoto označení (sady znaků) v provozuschopném stavu **adresy** v systému „služeb informační společnosti“, resp. v elektronické soustavě doménových jmen. Obligačně se jedná zpravidla o „dílo“ jakožto zvláštní typ smluvního závazku podle občanského zákoníku. Internetová adresa je v každé doméně technicky jedinečná. Z hlediska ustálené praxe platí pro uzavření smlouvy se správcem **zásada, kdo dřív přijde, je dřív na řadě** (*first-come, first-served*). Obvykle (a v právu EU výlučně) rozhoduje časový předstih. Nikoli snad předstih finanční (kdo víc zaplatí kupř. při veřejné dražbě) či předstih jiný. (Některé výjimky pro zaváděcí dobu ponechávám stranou.)

Ve světě i u nás mívá správa internetových adres povahu **soukromé správy**. Internetové adresy jsou zákonem výslovně **vyňaty z veřejné správy adres** vykonávané Českým telekomunikačním úřadem. Proto ani doménová jména nepodléhají státní kontrole. A to **na rozdíl** od veřejné správy telefonních čísel jakožto znaků podléhajících veřejnoprávní

regulaci. Výjimku tvoří zmiňované Finsko, kde se jedná o veřejnou správu internetových adres. Zvláštností je právo EU, v němž se správa internetových adres v doméně „.eu“ odvíjí od koncesní smlouvy před lety uzavřené mezi Komisí ES a spravující nevýdělečnou civilní korporací (EURID vzw/asbl), se sídlem v Belgii.

IV. Relativní právo předchozího uživatele doménového jména

I nadále můžeme v případě doménového jména hovořit o **relativním majetkovém právu předchozího uživatele** („uživatele“) **nezapsané internetové adresy** (starší značky), které je pro obchodní styk tradičně založeno známkovým zákonem. Toto právo ovšem působí jen vůči vlastníkovi shodné či podobné mladší ochranné známky (*inter partes*), z jejichž absolutních účinků osobně **vylučuje** právě předchozího uživatele. Nový občanský zákoník na tom nic **nemění**, protože tuto **zvláštní** otázku ani neřeší, neboť se vůbec **nejedná** o látku **obecného** soukromého práva.

Kromě toho stále platí **aktivní legitimace** uživatele staršího úředně nezapsaného označení majícího podobu internetové adresy, jež nemá místní dosah, a to k podání **námitek** v přihlašovacím známkoprávním správním řízení. Rozumí se tím námitky proti zápisu cizího mladšího a zároveň shodného či podobného označení do rejstříku ochranných známek. Tato osoba je **aktivně legitimována** i k **návrhu** na zahájení správního řízení o prohlášení ochranné známky za neplatnou, jestliže mladší známka byla zapsána v rozporu s relativním právem předchozího uživatele staršího nezapsaného doménového jména. Z praxe jsou známy mnohé případy.

Relativní právo předchozího uživatele staršího doménového jména tak může být i v budoucnu právně silné v **poměru** k mladší ochranné známce. Její vlastník může být zbaven známkoprávní výsady (a kvalifikované právní ochrany), a tím i pozbýt své absolutní majetkové známkové právo. A to nemluvě o možné **souběžné** ochraně předchozího uživatele doménového jména před **nekalou soutěží**; například tehdy, jestliže by se určité doménové jméno stalo pro soutěžitele příznačným anebo, kdyby z něj někdo jiný nepoctivě těžil v hospodářském styku nebo na něm dokonce parazitoval.

Z toho všeho je patrné, že není v možnostech občanského zákoníku všechny tyto speciality upravit. Ani ve světě se tak běžně neděje.

V. Závěr

Povšechné výtky, že nový civilní kodex nereaguje na „současné problémy sítí“ považují za **nesprávné, za** poněkud **nezorientované** v právním světě a zejména za právně argumentačně nepodložené; tudíž vědecky i legislativně-politicky od počátku **diskvalifikované**. V podstatě se jednalo spíše o politické výkřiky.

„Problémy sítí“ i nadále upravuje ucelená skupina „elektronických předpisů“, v nichž podstatnou roli hrají veřejnoprávní aspekty nezbytné regulace trhu stojící **mimo** soukromé právo. Občanské právo i nadále reaguje na tyto předpisy pomocí například nabídky typových závazků, sledováním smluvní autonomie, ochranou slabší strany adhézně uzavřené smlouvy, právy spotřebitele a ochranou před nekalou soutěží.

Nový občanský zákoník není „překážkou na sítí“ ani netrpí „informačním deficitem“. Otázky společnosti sítí jsou u nás vcelku ústrojně řešeny ve světě běžnými zákonodárnými prostředky.

Autor byl členem rekodifikační komise a je členem komise pro aplikaci nové civilní legislativy.